

політичний коментар[®]



лютий 2005

щомісячний огляд ситуації в Україні

Публікацію **політичний коментар** засновано у квітні 2003 року.

Друкований засіб масової інформації **політичний коментар** зареєстровано в Державному комітеті телебачення і радіомовлення України, свідоцтво КВ № 9221 від 30 вересня 2004 року.

Керівник проекту **політичний коментар**, головний редактор Єгор Соболев.

Літературний редактор Надія Цісик.

Експерти: Євген Бершеда, Дар'я Глушенко, Наталія Мартиненко, Віра Нанівська, Єгор Соболев.

Ми вдячні за допомогу та поради, які нам надавали працівники і консультанти Міжнародного центру перспективних досліджень.

Члени Наглядової ради Міжнародного центру перспективних досліджень не відповідають за оцінки та погляди, висловлені на сторінках публікації.

Хоча Міжнародний центр перспективних досліджень доклав усіх зусиль для забезпечення якості цієї публікації, ані Центр, ані його працівники, ані члени Наглядової ради Центру не відповідають за жодні збитки чи шкоду, завдані особі, яка покладалася на цю публікацію, хоч би якою була причина цих збитків чи шкоди.

Щодо отримання публікацій Центру просимо звертатися до відділу публікацій, тел.: (044) 236-5464, e-mail: marketing@icps.kiev.ua

Адреса Міжнародного центру перспективних досліджень:
вул. Пимоненка, 13а, Київ, 04050, Україна.
Телефон: (044) 236-4477. Факс: (044) 236-4668.
E-mail: esobolev@icps.kiev.ua. Web: <http://www.icps.kiev.ua>

політичний коментар

число 2 (20), лютий 2005

У цьому числі *політичного коментаря* Міжнародний центр перспективних досліджень представляє результати аналізу державної політики та чинників впливу на неї у січні 2005 року.

Зміст

<i>Головне</i>	<i>2</i>
<i>Політична ситуація</i>	<i>3</i>
<i>Зовнішні відносини</i>	<i>5</i>
<i>Державні рішення</i>	<i>9</i>
<i>Економічне середовище</i>	<i>10</i>

ГОЛОВНЕ

Віктор Янукович не зміг розв'язати судову війну, яка, за прогнозами, загрожувала зволіканню зі вступом Віктора Ющенка на посаду Президента. Переможець третього туру виборів виграв у Верховному Суді, прийняв присягу та швидко й радикально змінив усіх вищих чиновників. До нового уряду, який очолила Юлія Тимошенко, увійшли виключно учасники кампанії Ющенка “Нашої України”, Блоку Тимошенко, Соціалістичної партії та Партії промисловців і підприємців. Хоча всі політичні сили з колишньої коаліції Леоніда Кучми залишилися без посад, більшість з них готова підтримувати ініціативи нового Президента у Верховній Раді. Утім, нова коаліція хитка, не об'єднана урядом і функціонуватиме тільки за умови миттєвих успіхів Ющенка (див. **Політичну ситуацію**).

Уже в інавгураційній промові новий Президент України проголосив пріоритетом вступ до ЄС. Утім, ідея негайно подати заявку передчасна. Найефективнішим для України буде швидке та якісне виконання плану дій “Україна – ЄС”, доповненого важливими ініціативами з економічної інтеграції. Перша зустріч Ющенка з Владіміром Путіним засвідчила повну протилежність інтересів лідерів двох країн. Наміри Ющенка побудувати рівноправні відносини і рухатися на Захід суперечать традиційному бажанню Росії мати навколо залежних васалів. Зараз Кремль вичікує, наскільки активними будуть дії Ющенка зі здобуття незалежності від волі Москви. Своєю чергою, США негайно передали Ющенкові запрошення зустрітися з Джорджем Бушем, що було недосяжною мрією для дискредитованого Кучми. Відновлення контактів на рівні лідерів відкриває шлях для вирішення ключових проблем українсько-американських відносин, зокрема отримання згоди на приєднання України до СОТ (див. **Зовнішні відносини**).

Ухвалений торік бюджет–2005 має ще більший дефіцит після підвищення парламентом прожиткового мінімуму (див. **Державні рішення**). Збалансування бюджету є головним викликом для уряду, який поки що вирішує проблему внутрішніми запозиченнями. Економіка, схвильована політичною кризою наприкінці 2004 року, повністю стабілізувалася й продовжує швидко зростати. За 2004 рік реальний ВВП зріс на 12% (див. **Економічне середовище**).

ПОЛІТИЧНА СИТУАЦІЯ

Верховний Суд відхилив скаргу Віктора Януковича на результати виборів 26 грудня, підтвердивши перемогу Віктора Ющенка. “Судова війна”, яка, за попередніми прогнозами, могла затягти встановлення результату виборів, тривала лише тиждень. 23 січня Ющенко склав присягу та розпочав тотальні кадрові зміни у владі.

**“Судова війна”,
що могла затягти
встановлення
результату виборів,
тривала лише
тиждень**

Новим головою уряду призначено Юлію Тимошенко. Очолюючи фракцію свого блоку у Верховній Раді, вона стала першим спільником Ющенка в кампанії—2004 і одним з лідерів “помаранчевої революції”, що скасувала фальсифікацію виборів на користь Януковича. У боротьбі за крісло прем’єра її головним конкурентом був Петро Порошенко — один з найвпливовіших представників блоку Ющенка “Наша Україна”, який керував парламентською кампанією 2002 року. Він отримав посаду секретаря Ради національної безпеки та оборони.

Парламент, що за Конституцією має давати згоду Президентові на призначення прем’єра, віддав за Тимошенко рекордну кількість голосів: 373 з 450. “За” проголосувала більшість депутатів “Нашої України”, Блоку Тимошенко, Соціалістичної партії, Народної аграрної партії, “Регіонів України”, Соціал-демократичної партії (об’єднаної), “Єдиної України”, Народно-демократичної партії та груп “Центр”, “Демократичні ініціативи”, “Демократична Україна”, “Воля народу”, “Союз”, а також усі позафракційні. Єдиною фракцією, що не підтримала Тимошенко, були комуністи. Верховна Рада також схвалила програму дій нового уряду, що позбавляє парламент права в наступні дванадцять місяців відправляти уряд у відставку.

Велика підтримка Тимошенко була пов’язана передусім з лояльністю більшості парламентаріїв до нового Президента й небажанням переходити в опозицію. За два місяці, що минули після “помаранчевої революції”, фракції, на які спирався попередній глава держави, суттєво зменшилися. Внаслідок виходу депутатів фракція “Трудової України” взагалі зникла, а фракції СДПУ(о) та “Регіонів України” втратили відповідно 45% і 20% членів. Окрім комуністів, лише СДПУ(о) на чолі з Віктором Медведчуком оголосила про свою опозиційність. Усі інші демонструють готовність стати новою президентською більшістю.

**Більшість сил
у Верховній Раді
готові підтримувати
Ющенка**

Це підтверджує очевидну відсутність спільної програми та ідеологічного забарвлення більшості учасників попередньої владної коаліції, яка проіснувала у Верховній Раді з осені 2002 до осені 2004 року. Вона була сформована Президентом Кучмою за рахунок розподілу посад між її учасниками та страху перед переслідуваннями, яких зазнавала опозиція. Тому після перемоги Ющенка більшість його колишніх супротивників демонструють готовність підтримувати його та проголосували за його прем’єра. Виняток — соціал-демократи, які голосували сподіваючись, що Тимошенко в майбутньому перетвориться зі спільника на суперника Ющенка.

**Уряд на чолі
з Тимошенко
сформовано тільки
з учасників кампанії
Ющенка**

Така поведінка колишніх партнерів загрожує Януковичеві політичним небуттям. Майже всі члени його фракції, разом з найближчим оточенням — вихідцями з Донецька, відхилили його заклик іти в опозицію. Хоча Янукович зберігає статус лідера Партії Регіонів, не зрозуміло, яка роль може продовжити його шлях у політиці. Підтримати Ющенка він не може, а в опозицію йому немає з ким іти.

Уряд Тимошенко сформовано з представників лише чотирьох сил, що підтримували Ющенка перед другим туром виборів: “Нашої України”, Блоку Тимошенко, Соцпартії та Партії промисловців і підприємців. Пред-

ставники блоку Ющенко отримали посади трьох віце-прем'єрів – з питань євроінтеграції, адміністративної реформи та гуманітарних питань, а також тринадцять міністерських портфельів: закордонних справ, фінансів, економіки, юстиції, оборони, з надзвичайних ситуацій, промислової політики, транспорту та зв'язку, культури, праці та соціальної політики, охорони довкілля, охорони здоров'я та у справах сім'ї, дітей і молоді. Соціалісти отримали посади трьох міністрів – внутрішніх справ, аграрної політики та освіти¹. Лідер Партії промисловців і підприємців Анатолій Кінах став першим віце-прем'єром. Блок Тимошенко, окрім крісла голови уряду, також домігся призначення найближчого соратника Тимошенко Олександра Турчинова на посаду голови СБУ. Представники “Нашої України” отримали більшість посад голів облдержадміністрацій².

Відсутність представників попередньої коаліції в розподілі владних посад ставить питання про ступінь майбутньої підтримки Президента та уряду парламентом. Разом “Наша Україна”, Блок Тимошенко, Соцпартія та Партія промисловців і підприємців мають приблизно 150 з 450 місць у парламенті. Розподіл посад тільки між учасниками кампанії переможця знижує шанси на формальне утворення в парламенті нової більшості.

Збереження сильних політичних позицій нового Президента залежить від успіху його реформ

Неформалізована більшість у Верховній Раді може зберегтися в межах, близьких до тих, що утворилися під час голосування за Тимошенко. Однак це потребуватиме двох умов: інтенсивних консультацій із силами, що не увійшли до уряду під час визначення його політики, та збереження підтримки Ющенко й Тимошенко населенням. Останній чинник ключовий. Якщо популярність нової влади знижуватиметься, з наближенням виборів до нової Верховної Ради, що відбудуться в березні 2006 року, нинішні парламентські сили схиллятимуться до опозиційної поведінки.

Затверджена водночас з призначенням Тимошенко програма її уряду не дає відповіді на питання, наскільки уряд здатний проводити політику, яку схвально сприйматимуть українці. Документ з назвою “Назустріч людям” проголошує лише цілі, не пояснюючи механізмів їх досягнення. Ідеться про приєднання України до ЄС, створення до 2010 року повністю професійних Збройних сил, податкову реформу, реформування житлово-комунального господарства, системи охорони здоров'я, а також збільшення соціальних видатків бюджету.

¹ Крім того, головою Фонду державного майна може стати голова Спеціальної контрольної комісії Верховної Ради з питань приватизації, член фракції Соціалістичної партії України Валентина Семенюк. Нині фондом керує член Партії Регіонів Михайло Чечетов.

² Змінено керівників усіх обласних державних адміністрацій, а також голову Севастопольської міської державної адміністрації.

ЗОВНІШНІ ВІДНОСИНИ

Європейський Союз

Новий Президент України вже в інавгураційній промові оголосив вступ до Євросоюзу пріоритетом своєї політики. Згідно із задекларованим Віктором Ющенком планом, Україна до 2007 року повинна отримати статус країни з ринковою економікою, приєднатися до Світової організації торгівлі та створити зону вільної торгівлі з Європейським Союзом. Після 2007 року Президент поставив за мету розпочати переговори про набуття асоційованого членства в Євросоюзі. У новому уряді запроваджено спеціальну посаду віце-прем'єра з питань євроінтеграції, яку отримав давній соратник Ющенка Олег Рибачук.

Українська сторона висловила готовність негайно подати заявку на вступ. Утім, такий крок, покликаний символічно засвідчити безсумнівність європейського вибору нової української влади та рішучість щодо його здійснення, видається передчасним з огляду на становище країни та зайнятість ЄС новими членами, що приєдналися під час великого розширення 2004 року.

Формально заявку на членство може подати будь-яка європейська країна, й Україні навряд чи буде відмовлено в розгляді документа. Однак час, який спливе від ухвалення заявки до рішення про статус країни-кандидата, може бути тривалим. Болгарія і Румунія подали заявки 1995 року, стали кандидатами 1999 і почали переговори про вступ 2000. Хорватія подала заявку 2003 року, отримала статус кандидата 2004, а в березні 2005 розпочне переговори про вступ. Туреччина подала заявку 1987 року, отримала статус кандидата 1999, а переговори про вступ розпочне в жовтні 2005. Чималий відтинок часу від моменту подачі заявки до рішення про початок переговорів приховує ризик знецінення такого кроку та розчарування населення країни.

“Помаранчева революція” докорінно поліпшила уявлення країн Європейського Союзу, передусім пересічних громадян, про близькість українців до спільних демократичних цінностей. Сила та ефективність громадянського руху в Україні, який скасував сфальсифіковані вибори та забезпечив чесне переоголошення, відкрили великі дебати в Євросоюзі щодо доцільності чіткого проголошення перспективи членства України. Україну остаточно перестали вважати зоною російського впливу. Головні питання для Брюсселя – наскільки нова влада зможе реалізувати амбітні обіцянки щодо демократичних та економічних реформ і наскільки сам ЄС готовий до подальшого розширення.

Найбільшим прихильником членства України в Союзі є Польща. Стратегічно зацікавлена в бажанні відсунути кордони ЄС далі на Схід й не бути прикордонням, Варшава зіграла важливу роль у мирному успіху “помаранчевої революції”. Висока громадська думка поляків про Ющенка зміцнює цю польську місію. Очевидно, найближчими роками Польща стане локомотивом українського лобі, яке може скластися з інших нових членів ЄС, зокрема країн Балтії.

Проте давні члени Євросоюзу не настільки зацікавлені в українському членстві. Передусім це стосується Франції й Німеччини, які мають чудові стосунки з Росією й дуже обмежені контакти з Україною. Вони стурбовані проблемами адаптації нових десяти країн-членів і переговорами з чотирма країнами-кандидатами, де найскладнішим питанням є мусульманська Туреччина. У цих умовах щось обіцяти бідній слабкій Україні лідери старої Європи вважають не вигідним.

**Ющенко
в інавгураційній
промові оголосив
вступ до ЄС
пріоритетом**

**Головні виклики
для Брюсселя –
реалізація амбітних
обіцянок Ющенка...**

**... і готовність
самого ЄС
до подальшого
розширення**

Кращим варіантом дій для України є концентрація на власних завданнях

Кращим варіантом дій для України є концентрація на власних завданнях – розбудова демократичної політичної системи та піднесення економіки. З цього погляду реалізація плану дій “Україна – ЄС”, узгодженого ще з Президентом Кучмою, буде рухом уперед, а не тупцюванням на місці, як стверджують критики, невдоволені відсутністю в ньому перспектив членства.

Трирічний план має бути ухвалено в лютому на засіданні Ради співробітництва “Україна – ЄС”. Серед його головних цілей – проведення демократичних виборів до Верховної Ради 2006 року і вступ до СОТ. Окрім того, у січні верховний представник зі спільної зовнішньої політики й політики безпеки Євросоюзу Хав’єр Солана та комісар Єврокомісії із зовнішніх відносин і європейської політики сусідства Беніта Ферреро-Вальднер запропонували Раді ЄС десять доповнень до плану дій. Ідеться про перспективи надання статусу країни з ринковою економікою, початок переговорів про створення зони вільної торгівлі, лібералізацію візового режиму, ширше галузеве співробітництво, зокрема в енергетиці, транспорті та охороні довкілля, кредитування Європейським інвестиційним банком. Єврокомісари також пропонують прискорити терміни виконання плану, після яких його можна буде переглянути.

Доповнення Солани–Ферреро-Вальднер є очевидним сигналом розуміння Євросоюзом нової якості України та готовності змінити її місце в рішеннях ЄС. Якщо Україна найближчими роками покаже ґрунтовність декларацій Ющенка, час для подачі заявки на членство буде набагато сприятливішим. Можна назвати 2007 рік, коли до Європейського Союзу вступають Румунія та Болгарія і настане час першого перегляду плану дій, або 2008, коли постане питання про заміну Угоди 1994 року про партнерство та співробітництво і завершиться термін плану дій.

Російська Федерація

Виконуючи передвиборну обіцянку, свій перший президентський візит Ющенко здійснив до Москви. Його рішення розпочати закордонні поїздки із зустрічі з Владіміром Путіним було покликано продемонструвати налаштованість на дружні українсько-російські відносини й розвіяти навішаний опонентами імідж антиросійського політика.

Переговори Ющенка та Путіна засвідчили повну протилежність інтересів

Візит показав, що відносини двох країн перебувають під ризиком ускладнення. З одного боку, Ющенко був прийнятий російською стороною і зміг представити свої основні погляди. З іншого – переговори засвідчили, що український і російський лідери мають цілковито протилежні інтереси.

Україна в інтересах безпеки має максимально зменшити економічну залежність від Росії. Це невідворотно означає перегляд проекту спільного газотранспортного консорціуму із залученням до нього європейських країн, режиму транспортування нафтогону Одеса – Броди із заміною російської нафти на каспійську й обмеження проекту Єдиного економічного простору рамками зони вільної торгівлі.

Водночас завданням нового українського керівництва є усунення нерівності у відносинах. Цього можна досягти через встановлення чітких прозорих правил досягнення та виконання домовленостей, уникаючи домінування формату “без краваток”, де українська сторона програє сильнішій російській.

Своїми першими діями та заявами Ющенко засвідчив, що готовий до цього. Відлітаючи до Москви, він висунув на посаду голови уряду Юлію Тимошенко, проти якої російська прокуратура розслідує кримінальну справу. У Москві він оголосив про бажання переглянути схему газового консорціуму та обмежити інтеграцію в рамках ЄЕП зоною вільної торгівлі. На

відміну від Кучми, Ющенко менш залежний від підтримки Путіна. Нового українського лідера було обрано зусиллями громадянського суспільства, всупереч позиції Росії, він має чудову репутацію на Заході. Тому у Ющенка високі шанси зробити відносини рівними.

Однак Путін має цілковито інші цілі. Він підтримує традиційну для російської державності ідеологію домінування над країнами-сусідами. Рівноправність, раціональність і економічний прагматизм, які Україна вважатиме добросусідством, для Росії означає втрату впливу, що в разі з Україною є особливо болючим.

Проблема не в тому, що Путін відкрито працював проти Ющенка на виборах. Кремль боровся не з Ющенком особисто, а з асоційованим із ним курсом незалежності та європейської інтеграції, що для Росії означає посилення ворожої зони впливу. Росія не може відмовитися від амбіцій наддержави, що є ключовим пунктом її національної ідеї.

Росія не може відмовитися від амбіцій наддержави

Якщо Україна наблизатиметься до ЄС, для Росії це означатиме не тільки втрату ключового об'єкта впливу. Демократична Україна із сильною конкурентною економікою загрожуватиме домінуванню Росії над країнами колишнього СРСР. Україна і Росія матимуть розбіжності з приводу трансформації Співдружності незалежних держав. Вони вже проявилися в позиції української делегації, яка виступила проти створення спільного гуманітарного простору та Ради безпеки СНД. Цим вона ще раз підтвердила небажання перетворити СНД на структуру з наднаціональними ознаками з інтегрованими політикою безпеки та військовою політикою країн-членів.

Успішна прозахідна Україна кидає їй особистий виклик Путіну, який зараз перебуває в непевному становищі. Авторитет і популярність російського лідера після неякісного впровадження реформи соціальної допомоги впали до найнижчої позначки за п'ять років його правління. Наявність опозиції в Україні, більша незалежність її ЗМІ, що зрештою означає більшу відповідальність влади перед виборцями, ставитимуть перед росіянами питання, чому ці речі зникають у Росії.

Яку модель поведінки обере російська влада, сказати важко. Зараз Кремль вичікує, наскільки рішучим буде прагнення нової української влади побудувати інші відносини. Першим завданням для Росії є збереження України в складі ЄЄП. Водночас багато що залежатиме від позицій Ющенка в Україні. Якщо до нього складеться потужна опозиція, російська влада може зробити ставку на відносини з нею. Соціал-демократична партія України (об'єднана) на чолі з давнім партнером Путіна Віктором Медведчуком вже демонструє бажання стати проросійською силою в Україні. Однак її майбутній вплив на українську політику, з огляду на дискредитованість лідерів, видається сумнівним.

Кремль вичікує, наскільки рішучим буде прагнення Ющенка побудувати інші відносини

Сполучені Штати Америки

Як і в стосунках з Європейським Союзом, наслідки "помаранчевої революції" заклали підвалини для розвитку українсько-американських відносин. Про це свідчила присутність на інавгурації українського лідера Держсекретаря США Коліна Павелла і зустріч Ющенка з віце-президентом Діком Чейні. Ющенко вже отримав запрошення від Президента Джорджа Буша відвідати США. Це було недоступною мрією для Кучми, дискредитованого скандалами. Відновлення контактів перших осіб важливе для розбудови відносин.

Прихід до влади Ющенка активізує українсько-американський діалог

Американський Конгрес у своїй резолюції пообіцяв допомогу новому Президенту і країні в розбудові демократії та ринкової економіки, а також в інтеграції в міжнародне демократичне співтовариство. Сенатори Гілларі

Клінтон і Джон МакКейн висунули Ющенка та Президента Грузії Михаїла Саакашвілі на здобуття Нобелівської премії миру.

“Заморожені проблеми” відносин Україна – США уже зрушили з мертвої точки

“Заморожені проблеми” двосторонніх відносин уже зрушили з мертвої точки. Два сенатори (один з них – впливовий Річард Лугар) запропонували скасувати релікт часів холодної війни – поправку Джексона–Веніка – щодо України.

Важлива для України мета – підписання протоколу про взаємний доступ до ринків товарів і послуг, необхідний для здобуття членства в СОТ. США тримають ключ від вступу України до цієї організації. Основні умови укладення протоколу: впровадження в дію законів щодо захисту інтелектуальної власності, відшкодування експортерам податку на додану вартість і скасування спеціальних економічних зон.

Після призначення на посаду державного секретаря Кондолізи Райс можна очікувати змін у політиці США щодо Росії. Райс докоряють баченням світу у термінах часів холодної війни. Водночас президентів Буша й Путіна об’єднує політична канва спільних зусиль у боротьбі з міжнародним тероризмом. Недемократичні рухи внутрішньої політики Кремля лишаються поза офіційним контекстом стосунків двох лідерів. Райс уже в своїй інавгураційній промові вказала на “аварію” на шляху Росії до демократії. Очевидно, під її впливом розуміння Росії як потенційно тоталітарної країни буде поширено в американській адміністрації, також і на лідера США.

ДЕРЖАВНІ РІШЕННЯ

Упродовж січня 2005 року в Україні відбувалася передача влади новому Президенту й формування ним своєї команди. Це зумовило “зону тиші” у важливих державних рішеннях.

У січні Верховна Рада підвищила прожитковий мінімум з 382 до 423 грн. Таке рішення мало впливає на розмір соціальних виплат, оскільки вони прив’язані не до прожиткового мінімуму, а до рівня забезпечення прожиткового мінімуму, який визначається окремо. Великою мірою рішення позначиться на виплаті пенсій, які залежать від прожиткового мінімуму для непрацевдатних. Тепер цей мінімум підвищено з 284,69 грн. до 332 грн. За нашими підрахунками, це створить дефіцит Пенсійного фонду близько 10 млрд. грн.

**Верховна Рада
підвищила
прожитковий
мінімум**

Після Нового року оголошено окремі деталі домовленостей України з Туркменістаном про постачання газу у 2005 і 2006 роках. Умови угоди передбачають збільшення ціни газу з 44 до 58 доларів США за тисячу кубометрів на кордоні Туркменістан – Узбекистан. Голова НАК “Нафтогаз України” Юрій Бойко не зміг аргументовано пояснити причини різкого зростання ціни туркменського газу³. Це рішення збільшить вартість газу для українських промислових споживачів. Туркменський газ зараз коштує Україні дорожче, ніж російський⁴.

**Туркменістан
збільшив ціну на газ
для України**

Туркменська сторона мотивувала збільшення ціни зростанням вартості видобування газу та подорожчанням для Туркменістану товарів, що надходять як оплата за газ. Як і в попередні роки, 50% газу сплачуватимуть грошима, 50% – поставками товару і наданням послуг. Ашгабат постачає газ до України за українсько-туркменською міждержавною угодою про співробітництво в газовій галузі на 2002–2006 роки.

2004 року індекс цін виробників промислової продукції збільшився на 24,1%. Подорожчання газу 2005 року зумовлюватиме таку тенденцію і надалі. Позитивними наслідками подорожчання газу для України може стати активніше провадження політики диверсифікації джерел постачання газу, а також швидше впровадження енергозберігальних технологій.

³ Виконувач обов’язків Прем’єр-міністра Микола Азаров заявив, що уряд не давав доручень голові НАК “Нафтогаз України” на підписання такої угоди.

⁴ Вартість транспортування туркменського газу до українських кордонів становить близько 19 доларів США за тис. м³.

ЕКОНОМІЧНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

Наслідки політичної кризи кінця 2004 року подолано

У січні 2005 року Україна остаточно позбулася наслідків політичної кризи листопада–грудня 2004 року. Фінансова система стабілізувалася: зросли депозити в банках, вщух попит на валюту, гривня подорожчала. Ажіотажний попит на товари тривалого вжитку, який зумовили високі інфляційні очікування населення, спав, згідно з опитуваннями, завдяки більшій впевненості населення в майбутньому.

2004 року економіка зростає на 12%

За попередніми підсумками 2004 року, реальний ВВП зріс на 12%. Такі високі темпи забезпечив високий урожай зернових, піднесення промисловості, зокрема металургії, машинобудування, хімії, та злет у будівництві. Темпи економічного зростання наприкінці року сповільнилися, бо ціни на продукцію українського експорту зростали не так динамічно, як доти. Інфляція прискорилася, а фальсифікація виборів президента спричинила революцію. Її мирне завершення сприяло стабілізації політичної ситуації 2005 року, однак інфляція та динаміка цін на світових товарних ринках залишається чинником уповільнення темпів зростання ВВП і 2005 року.

Оптимістично і песимістично налаштованих споживачів приблизно однаково

Опитування громадян у грудні 2004 року показало, що споживчі настрої населення не зазнали статистично значущих змін проти попереднього заміру в жовтні 2004 року. Частка оптимістично і песимістично налаштованих споживачів приблизно однакові. У грудні, однак, громадяни почали вище оцінювати перспективи розвитку української економіки на найближчі п'ять років, а також перспективи власного матеріального становища на наступні півроку. Водночас споживачі менше, ніж у жовтні, готові купувати товари тривалого вжитку. Зниження схильності до споживання є, очевидно, наслідком більшої передбачуваності політичної ситуації в грудні порівняно із жовтнем, меншими інфляційними очікуваннями, а також зменшенням побоювань щодо можливої девальвації національної валюти. Населення куди оптимістичніше, ніж за весь час проведення опитування (з 2000 року), оцінює динаміку безробіття.

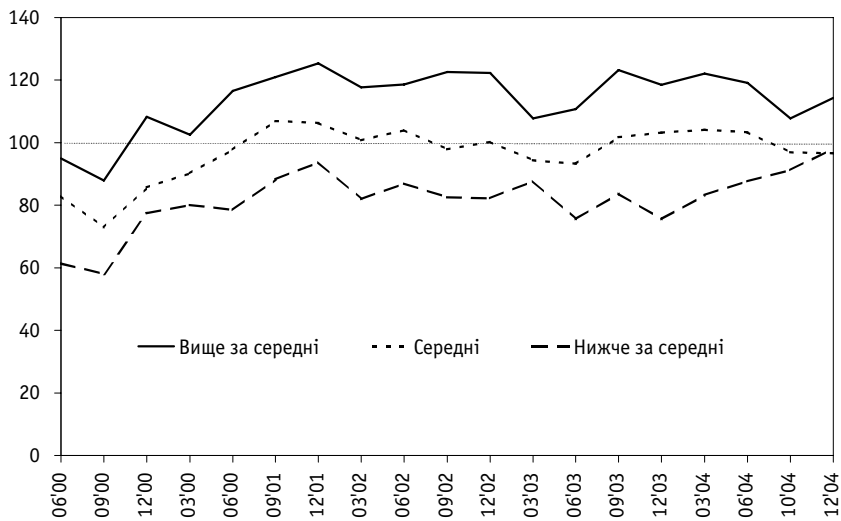
Економічні очікування мешканців Сходу суттєво погіршилися, а Заходу – сягнули рекордного значення. Поліпшення зазнали настрої селян і громадян з доходами, нижчими за середні. Погіршення економічних очікувань на Сході (а також у великих містах, більшість з яких розташовано у Східному регіоні) є, вочевидь, наслідком несправджених політичних сподівань мешканців цих регіонів щодо результатів президентських виборів у країні.

Інфляційні очікування населення знизилися (у грудні проти жовтня), однак вони дотепер залишаються дуже високими – 18 з 20 українців очікують пришвидшення інфляції.

Інфляція лишається високою

У січні 2005 року споживчі ціни зросли на 1,7% проти грудня 2004 року. Як і торік, найшвидше дорожчали продукти харчування (м'ясо, молоко, сир, яйця, овочі). Збільшення цін на продовольчі товари у січні – сезонне явище, яке, однак, було підсилено очікуваннями населення на прискорення інфляції. Швидке подорожчання споживчих товарів є головною загрозою економічної політики уряду 2005 року. Підвищення соціальних виплат – одна з передвиборних обіцянок нового Президента – збільшить попит на ринку, передусім на харчові продукти, внаслідок чого темпи зростання споживчих цін прискоряться. Динаміка інфляції залежатиме від того, в яких обсягах і наскільки поступово буде підвищено зарплати, пенсії та інші соціальні виплати.

Графік 1. Індекс економічних очікувань за доходами громадян

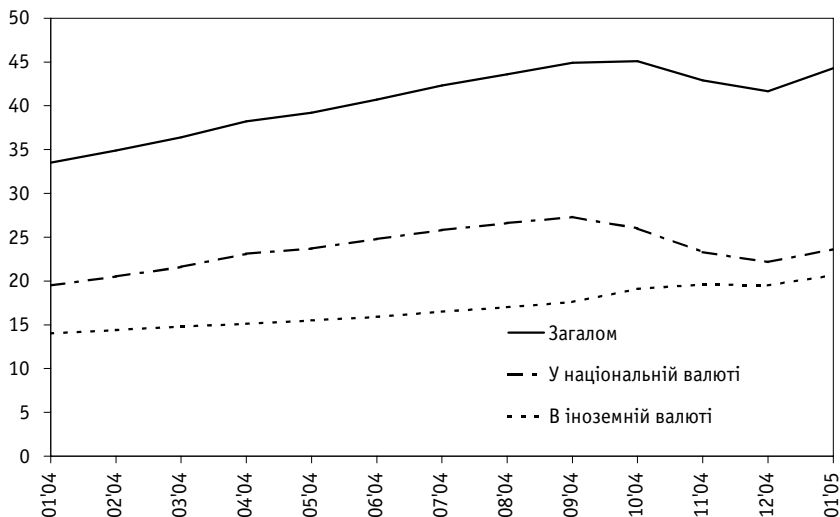


Джерело: "Споживчі настрої"

Стабілізувалася також ситуація на грошово-кредитному та валютному ринках. Депозити фізичних осіб знову почали зростати, хоча частка депозитів в іноземній валюті збільшилася (з 42% у січні 2004 року до 47% у січні 2005 року). Ажіотажний попит на валюту вщух. І хоча обсяги валюти, купленої в населення, не перевищили обсягів валюти, проданої населенню (як це було впродовж року до вересня), гривня подорожчала щодо долара США.

Депозити в банках знову зростають

Графік 2. Депозити фізичних осіб у банках України, млрд. грн.



Джерело: НБУ

Ціни виробників промислової продукції у січні 2005 року зросли лише на 0,2%, тимчасом як у січні 2004 року – на 1,6%. У січні 2005 року повільніше, ніж торік, дорожчала промислова продукція. Ми пов'язуємо це зі стабілізацією світових цін на метали. 2005 року головними чинниками інфляції цін виробників залишаться збільшення цін на продукцію українського експорту, подорожчання палива (газу й бензину) для промислових виробників.

Уряд активно запозичує на внутрішньому ринку через брак коштів у бюджеті

У січні та на початку лютого⁵ уряд запозичив на внутрішньому ринку близько 2 млрд. грн. (із запланованих на рік 4 млрд.). Чималі обсяги запозичень на початку року, вірогідно, пов'язані з високим бюджетним дефіцитом, спричиненим великими соціальними виплатами, з одного боку, та низькими надходженнями до бюджету – з іншого.

Економічне зростання 2005 року сповільниться до 7%

Ми прогнозуємо, що 2005 року економіка зросте на 7%. Сповільнення темпів зростання порівняно з 2004 роком відбудеться через менш сприятливу ситуацію на зовнішніх ринках, вищу середньорічну інфляцію, менші за ВВП темпи приросту інвестицій 2004 року.

Інфляція 2005 року сягне 11%. У першій половині 2005 року індекс споживчих цін становитиме 16% у річному вимірі через подальше подорожчання продовольчих товарів, а також рішення влади про збільшення регульованих тарифів і цін, які відклалися упродовж 2004 року. Найвідчутнішим буде зростання тарифів на послуги транспорту і житлово-комунального господарства.

Дефіцит Державного бюджету 2005 року становитиме 2,5% ВВП. Він буде зумовлений необхідністю виконувати рішення попереднього уряду щодо підвищення соціальних виплат, а також втілювати окремі передвиборні обіцянки нової влади. Проти 2004 року доходи бюджету зростуть на 0,5% ВВП завдяки перегляду податкових пільг і помірній детінізації української економіки.

2005 року вартість українського імпорту зростатиме швидше за експорт, водночас сальдо поточного рахунку і торгівельного балансу залишиться високим, що дасть змогу НБУ і надалі забезпечувати стабільність обмінного курсу гривні до долара і навіть вдаватися до помірної номінальної ревальвації, зважаючи на поступове знецінення курсу долара у світі.

Якщо новий уряд вдаватиметься до масивного збільшення соціальних мінімумів, дефіцит бюджету сягне 6,5% ВВП, а інфляція – 19%

У нашому прогнозі ми припускаємо, що новий уряд не вдаватиметься до масивного збільшення соціальних мінімумів, дбатиме передусім про наповнення бюджету, а не про розподіл видатків бюджету. Якщо нова влада підвищуватиме зарплати, пенсії та інші соціальні виплати в обсягах, які вона обіцяла у своїй передвиборній кампанії, дефіцит бюджету, за нашими розрахунками, сягне 27 млрд. грн. (близько 6,5% ВВП). За такого сценарію ми очікуємо інфляцію щонайменше в 19% на кінець року.

Ми також ґрунтуємо наш прогноз на припущенні, що ситуація на світовому ринку металів і хімічної продукції стрімко не змінюватиметься.

⁵ Розміщення довгострокових державних облігацій проводилося двічі в січні, а також 1 лютого.

Таблиця 1. Основні макроекономічні показники

Показники	2001	2002	2003	2004		Прогноз МЦПД на 2005 рік
				I–XI	I–XII	
ВВП, ркз ⁶ , %	9,2	5,2	9,4	12,4	12,0	7,0
ВВП, млн. грн.	204 190	225 810	264 165	297 789	346 200*	418 500
Валове нагромадження основного капіталу, ркз, %	6,2	3,4	15,8	—	11,0*	10,0
Приватне споживання, ркз, %	9,0	9,0	12,1	—	12,5*	8,0
Державне споживання, ркз, %	10,4	-6,7	14,8	—	...	7,0
Промислове виробництво, ркз, %	14,2	7,0	15,8	13,4	12,5	9,5
Сільськогосподарське виробництво, ркз, %	10,2	1,9	-9,9	19,1	19,1	2,0
Роздрібний товарообіг, ркз, %	13,7	15,0	21,0	20,8	20,0	12,0
Експорт товарів FOB, кумулятивна зміна, %	11,6	10,4	28,5	46,0	41,6	11,0
Імпорт товарів CIF, кумулятивна зміна, %	13,0	7,6	35,6	29,6	26,0	17,0
Сальдо рахунку поточних операцій, \$ млн.	1 402	3 173	2 891	—	7 070*	5 670
Чисті ПІІ ⁷ , \$ млн.	769	688	1411	—	1 500*	1 600
Наявні доходи населення, ркз, %	—	18,0	7,8	16,2	16,8	8,0
Індекс споживчих настроїв ⁸	94,9	93,4	99,4	—	100,1	—
Середня нарахована заробітна плата, грн.	311,6	376,4	462,3	579,5	589,6	—
Середня нарахована заробітна плата, ркз, %	19,3	18,2	15,2	24,1	23,8	18,0
Безробіття, визначене за методологією МОП, %	11,1	10,1	9,1	—	8,5*	8,2
Доходи Зведеного бюджету, % ВВП	26,9	27,4	28,5	27,2	26,2*	26,5
Видатки Зведеного бюджету, % ВВП	27,2	26,7	28,7	28,9	29,3*	29,0
Сальдо Зведеного бюджету (дефіцит (-), профіцит (+), % ВВП	-0,3	0,7	-0,2	-1,8	-3,1*	-2,5
Індекс споживчих цін, %	6,1	-0,6	8,2	9,7	12,3	11,0
Індекс інфляційних очікувань населення ⁹	169,6	178,7	186,1	—	180,0	—
Грошова маса МЗ, зміна від початку року, %	41,9	41,8	46,5	32,8	32,4	40,0
Офіційний обмінний курс, середній за період, грн./\$ ¹⁰	5,372	5,332	5,333	5,306	5,306	5,290

Джерела: Держкомстат, Казначейство, НБУ, МЦПД

⁶ ркз = реальна кумулятивна зміна.⁷ Чисті ПІІ – прямі іноземні інвестиції в Україну мінус прямі інвестиції резидентів України за кордоном.⁸ Сукупний індекс споживчих настроїв розраховується як середнє арифметичне окремих індексів. Значення індексу можуть змінюватися в межах від 0 до 200. Значення індексу дорівнює 200, коли всі громадяни позитивно оцінюють економічну ситуацію. Індекс дорівнює 100, коли частка позитивних і негативних оцінок однакова. Значення індексу більше 100 означає перевагу позитивних оцінок у суспільстві.⁹ Значення цього індексу може змінюватися в межах від 0 до 200. Значення індексу дорівнює 200, коли всі громадяни очікують зростання інфляції. Індекс дорівнює 100 в тому разі, коли кількість громадян, які очікують зростання інфляції, дорівнює кількості громадян, які очікують її зниження. Значення індексу більше 100 означає перевагу в суспільстві очікувань щодо зростання інфляції.¹⁰ Показники поточного року обчислено як середні за останній місяць зазначеного періоду.

* Оцінка МЦПД.